

Piarres Larzabal (1915-1988)

Daniel LANDART

Irriaren irriz bi plegu egina...

Hara, Piarres Larzabal antzerki idazle zenaz dudan lehen itxura.

Hazparneko « Haritz Barne » zinegelan ginen. Duela berrogei urte pasa. « Les jeunes basques » taldeak « *Nor da hobendun ?* » eman beharra zuen. Jendea, multzoka sartzan ari zen. Aretoa, kasik betea. Gure lerro berean, eskuin aldera, hiruzpalau apez, beren sotana beltz handiekin. Haietatik batek, esdeusendako, irri kokoratz batzu botatzen zituen. Forman, forman, gure apeza ! Oihala zabaltzeko kinkan, karkallaka hasi zen, irriaren irriz bi plegu egina.

Jende guziak begiratu zion. Bat batean argiak itzali ziren. Ilunpean ere oraino entzuten genuen delakoa bere irria ezin trenkatuz ari... Delakoa, ez zen Larzabal baizik izaten ahal !

Gizona

Piarres Larzabal, Azkainen sortua zen, 1915eko maiatzaren 7an.

Apezteko ikasketak egiteko Uztaritzeko Seminario ttipian sartu zen, eta gero, Baionako Seminario handian.

Soldadugoa Parisen egin zuen, bi urtez. Han, erizain titulua ardietsi zuen eta teatro talde batean ari izan zen.

Apeztu zen 1939an eta jaun apezpikuak bikario izendatu zuen Hazparnera.

Urte berean hasi baitzen Bigarren Munduko Gerla, berehala soldadu-erizain gisa altxatu zuten. Gero "Corps francs" frantses gudari berezien taldean sartu zen. Aleman soldaduek setiatu zuten eta Alemaniako herio-zelai batean preso ezarri. Handik Txekoslovakia eraman zuten, geroxago, Polonia. Polonian biziki eritu zen, erabat gaixotu.¹

Hil zorian egonik, Larzabal apezza Hazparnera itzuli zen 1942an.

Libertatearen izenean, bide arriskugarria hartu zuen. Erran nahi baita Erresistentzia frantsesean sartu zela, eta... « Komandante » gradua zeukala !

Gerla ondoan, bi sail akulatu zituen bereziki : antzerkigintza eta langile gazte girstinoen formakuntza.

Bederatzi urte Hazparnen egonik, Jaun Apezpikuak Zokoako erretore izendatu zuen. Zokoa, Urruñako auzo bat da, kostaldean, Ziburu herriaren ondoan.

Zokoan, fitxik ez zen. Ez elizarik, ez apez-etxerik. Zinezko desertua...

Larzabalek bere helburuak bete zituen : eliza berria eraiki, apez-etxe berria eraiki, halaber Sokoako hilerriak. Zer lanak ! Eta ez ahantz, gainera, beti antzerki idazten ari zela...

Bestalde, medikuek galdenik, erizaingoan ari izan zen zazpi urtez, eta ere, hona beste bitxikeria bat, Larzabal batek baizik egin ez zezakeena : hilak bezitzen zituen !

Beste gertakari bat nola ez aipa ? Algeriako gerla denboran, « Herria » astekarian idatzi artikulu baten gatik auziperatua izan zen.

1960eko hamarkadan, sekula baino gehiago, abertzaletasunaren alde agertu zen. « Enbata » kasetaren eta oldearen sortzaileen artean zegoen.

1 Argia astekaria – « Gerrilleroen patriarka Zokoakoa -Aita Lartzabal : Erresistentziarekin beti ». I. Zubiondo eta Xalbardin.

Euskal iheslariak gero eta gehiago izanez, 1969an « Anai-Artea » montatu zuen Tefesforo de Monzon eta Angel Arregi adiskideekin. Ondoko urtean, 1970ean, Burgosko auzi denboran, bere zazpi egin ahalak egin zituen hiltzera kondenatuak salbatzeko.

Gose greba batean ere parte hartu zuen, Hendaiaiko Santa Ana elizan, 1979an.

Pertsonalki ezagutu dudan Piarres Larzabal gizon ona zen, biziki ona. Ausarta. Osoa. Balentrialaria. Zerbait buruan hartuz geroz, bururaino eramaten zuena. Irriz ezin ase eta denbora berean arras serio-sa. Errotik jendakina. Apez apala. Otoizlaria. Beti zerbitzu egitera ekarria. Iratzeder poetak erran lezake : *emana*. Bai, bere izaite gutzia besteel ematen zien.

Obra

Bere lehen komedia, Larzabalek, hemeretzi urtetan idatzi zuen, 1934ean. Izenburutzat eman zion : « Irri eta nigar ». Profezia bat. Idatziko dituen obra guzietan, hain xuxen, irria eta nigarra, gutiaski bederen, nahastekatuko baititu.

Zenbat obra idatzi duen ? Berak zioen ehun antzerki baino gehiago. Kopuru harrigarria ! Horien artean, andana handia bada, edo karrosa apainduen gainean emateko edo irratirako eginak, etabar. Adibidez : « Irri eta nigar » fartzak, inprimaturik, 8 orrialde egiten ditu. Esketxa bat da.

Larzabal zendu ondoan, Piarres Xarriton euskaltzaina ari izan baita haren komedien biltzen, 42 obra argitaratu ditu 4 liburukitan². Lehenean 18 badira, bigarreanean 6, hirugarren 9 eta laugarrenean beste 9. Lehen liburukoak beraz, kasik denak laburrak dira.

Hastapenean, Larzabalen helbururik nagusia : jendeari irri eginaraztea !³ Irri eginaraztea bai, baina ere jendearen argitzea, jendeari gogoetak eginaraztea. Eta bereziki, jendeari Euskal Herriko pertso-

² Elkarlanean argialetxean agertuak – 4 tomo (1991 – 1998).

³ Kategoria horretan sartzen dira : *Zirka herrian*, *Okilomendi jaun mera*, *Amerikanoaren ilobak*, *Jaun Kaputxin*, *Xirrixti-Mirrixti gerrenian plata I*, *Kontrabandixtak*, *Lau donadoak*, etabar.

naiak eta gertakariak ezagutaraztea, baita orduko gai minberak deblauki agertzea.

Hara Piarres Larzabal antzerki idazle zenari zor diogun irakaspenik handiena.

Sail hori, « Etxahun » obrarekin hasi zuen 1952an. Pierra Topet-Etxahun XIX. mendeko Barkoxtar koblakariaren bizia kondatuz. Eta ordu arte iparraldeko euskal teatroan sekula alpatua izana ez zen gaia gaingiroki hunkiz : adulterioa.

Larzabalek, Etxahun obrarekin euskal antzerkigintza ozka batez hupatu (aupatu) zuen. Bihurgune garrantzitsu bat izan zen. Azpimarragarria ere, taldea herriz-herrri ibili zela, orotara 15 aldiz emanaz.

Etxahunen ondotik, hara « Bordaxuri ». Hazparneko *Galeria*-noa kantu famatuan oinarritua. Baina ez du, ororen buruan, Martin Larralde 1815ean preso sartu eta galeretara kondenatu zutenaren bizia kontatzen, baizik eta haren aitaren egitate bortitza argitan ezartzen.

« Etxahun » eta « Bordaxuri » obren ondoan ezarri behar dira « Berterretx » eta « Matalas ». Historian oinarritzen baitira eta kontzientzia arazoa erdiz-erdi hunkitzen baitute. Frantsez Iraultzarekin zer edo zer ikustekorik badutenak ere badira : « Sarako lorea » eta « Otsoak artaldean ».

Beste antzerkietan nolako gaiak ziren ? Euskal Herria, herri menperatu eta zatitu gisa agertzen zaigu, hala nola « Orreaga », « Ibañeta », « Orria 778 », « Mugari tiro », « Angles ginelarik », « Ihaute-riak » obretan.

Hiru antzerki idatzi zituen ere Oiartzungo Intxitxu taldearentzat : Aralar, Lartaun eta Orria 778.

« Hiru ziren », obrak iparraldeko jendeen gogo-bihotzak inarrosi zituen. Hiru mutiko gazte Amerikatara joanki. Bat aberastuko da eta han berean geldituko, beste bat sor herrira itzuliko eta etxaldea gain-gainetik zaharberrituko, hirugarrenak aldiz, ai gaixoa, Amerikanoen zapatak garbitzen pasako du bizia....

« Lana eri », « Paper mende », « Herriko bozak », izenburuek berek salatzen digute gaia. Eta preseski, argibide bat emateko, « Herriko bozak » antzerkia da Larzabalen obrarik antzeztuena.

Erdi irri, erdi nigar, hau trufatu, hori zirikatu, horien erdian zenbat eta zenbat egia..., edozein jendeek lehen ukalditik beretik konprenitzeko gisan. Hara Piarres Larzabalen indarra eta emaitza paregabea.

Hona zer dioen Piarres Xarriton euskaltzainak :

*« Ez dut uste baden gure literaturan beste idazle ainitzik bere herritarren sentimendu, kezka eta gogoetak, hots herraren bizi guziaz hain barnatik sumatu duenik eta bere bereak dituen solasen bitartez taulen gainean, bizi bizia, argitaratu ».*⁴

Ez da harritzeko beraz, haren komediak, oraino ere beti emanak baldin badira. Horrek garbiki frogatzen digu beraz « obrak mintzo » dituela. Idazle batentzat ez baita suerte hoberik, irautea baizik !

Bere "Oroitzapenak" liburuan, Larzabalek idazten zuen :

*« Askoren ustetan, ni antzerkigile komedialari bat naiz, oroz-gainetik. Gutik duke pentsatzen otoizlari bat izan naitkeela. Bizkitartean anitz aldiz, gauaz eta egunaz, Jainkoarekin eta haren sailduekin kurutzatzen naiz eta luzaz goxatzen... ».*⁵

Hainbeste lan mota desberdin erabilirik, hainbeste kezka eta buru-hauste jasanik eta ere gairiduririk, Zokoako apezaz eritu zen eta azken urteak frango hitsak iragan zituen, ezer idatzi gabe.

Arrunt eritu aitzin halere, azken « balentriaño » bat asmatu zuen, teatro aire bat zeukana... Bere ehorzketako predikuaren berak izkiriartzea ! Hori ere pentsatu behar zen... Eta horrek ere tira-birak sortu ! Bikario generalak ez baitzuen horrelakorik onartu nahi. Dena dela, Larzabalen adiskide mina zen Roger Idiart azkaindar apezak irakurri zuen.

Piarres Larzabal 1988ko urtarrilaren 12an hil zen.

4 Antzerti - « Matalas » - Eusko Jaurlaritza - Kultura Salla - Iraila 1984. 69. alea.

5 « Piarres Larzabalen oroitzapenak » - 7. tomoa -Elkarlanean 1998

Azkaingo elizaren ondoan dagoen oroitarrrian hauxe irakur daiteke :

- Herritar leial*
- Errotor apal*
- Idazle zabal*
- Gogotik ez gal*
- Piarres Larzabal"*